

Remissvar, Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)

Avsändare för detta remissvar är SUB – Riksförbundet För Subkultur (802494-2511).

Vi finner *betydande brister* i betänkandet, mot bakgrund av utredningens syften. Betänkandet *saknar* åtgärder för att inkludera de fria och ideellt organiserade kulturlivets infrastrukturer i kultursamverkansmodellen, särskilt de infrastrukturer som företräder marginaliserade kulturrörelser.

Vi föreslår därför att *ärendet återremitteras* med följande uppdrag:

- Att författa förslag på konkreta åtgärder för att kultursamverkansmodellen ska ställa följande krav på de regioner som omfattas av modellen:
  - Att sökbara medel för kulturverksamhet avsätts till de fria och ideellt organiserade kulturlivets infrastrukturer
  - Att sökbara medel för kulturverksamhet avsätts till infrastrukturer som företräder normbrytande och/eller marginaliserade kulturrörelser
  - Att sökbara medel för kulturverksamhet omfattas av tydliga direktiv för att motverka utläsningseffekten
  - Att sökbara medel för kulturverksamhet som avsätts till de fria och ideellt organiserade kulturlivets infrastrukturer inte enbart avgränsas till särskilda målgrupper eller horisontella mål/tvärperspektiv
- Att åtgärda upprepat slarvigt kulturpolitiskt språkbruk i kapitel 8.2

Vi ställer oss till utredningens förfogande för rådgivning och fördjupande kunskapsutbyte avseende samtliga ovanstående punkter.

Vi redogör i följande avsnitt för vår bakgrund och våra resonemang kring ovanstående synpunkter.

Vi instämmer i och ställer oss bakom remissvaret från Ax – Kulturorganisationer i samverkan.

Vårt perspektiv

SUB – Riksförbundet För Subkultur är Sveriges enda rikstäckande organisation för alternativa subkulturer. Vi tillhör det ideellt organiserade kulturlivet och därmed även den del av civilsamhället som har kultur som huvudsakligt syfte. Vi är en demokratisk och autonom struktur. Vi är dessutom studieförbundsneutrala. De kulturuttryck som vi främjar är ej kulturpolitiskt etablerade och i regel ej heller kommersiellt gångbara; uttryck som ofta är normbrytande och i förekommande fall marginaliserade. Vi är en av flera strukturer som är avgörande för den kulturella infrastrukturen, särskilt med hänsyn till konstnärlig mångfald och breddat deltagande; vi är även i stort behov av offentliga medel, i synnerhet eftersom våra kulturuttryck sedan decennier har varit svårt underfinansierade.

Vår tes är att en ny kultursamverkansmodell borde säkerställa att vi inkluderas i praktiken. Vi ser emellertid att det betänkande som föreligger inte förmår att sätta fingret på de problem som utestänger oss och andra marginaliserade fält och därmed ej heller förmår formulera ändamålsenliga strukturåtgärder. Vi ser även i betänkandets nuvarande skick att det finns kunskapsluckor rörande våra fält (alternativa subkulturer) som i sig även kan förväntas bidra till upprätthållandet av fördomar och trivialiseringar.

Det fria och ideellt organiserade kulturlivets oklara position i kulturpolitikens vokabulär

”Titeln på denna utredning är kultursamhället och en bärande tanke är att de förslag vi lämnar ska öppna för en utveckling där kulturen på ett annat sätt än i dag genomsyrar stora delar av samhällsverksamheten. Fler måste få möjlighet att ta del av en större mångfald av kulturyttringar än i dag.” (Kultursamhället, s. 9)

Denna bärande tanke kan vi skriva under på. Den nuvarande kultursamverkansmodellen har misslyckats med mångfaldsperspektiven – såväl konstnärlig mångfald som breddat deltagande. Med vår utblick identifierar vi den övergripande bristen på inkludering av det fria och ideellt organiserade kulturlivet som en kritisk faktor för detta. Även Myndigheten för kulturanalys har tidigare pekat på civilsamhällets kulturorganisationer som nyckeln till att nå målen om breddat deltagande (se Kulturens geografi).

Mot bakgrund av detta hade vi hoppats att utredningen skulle presentera förslag som åtgärdar detta, men vi kan inte se att så har skett. Precis som ofta sker i såväl kulturplaner som utredningar så lyfter man gärna det fria och ideellt organiserade kulturlivets värde, men kommer inte med konkreta åtgärder för att stärka detta. Vidare klumpar man gärna ihop det fria och ideellt organiserade kulturlivet med det kommersiella fria kulturlivet under det i sammanhanget oanvändbara breda begreppet ”det fria kulturlivet”.

Ett talande exempel är när det i betänkandet står:

”Som bland annat Myndigheten för kulturanalys pekat på finns det ofta starka kulturpolitiska skäl att överväga insatser som stärker förutsättningarna för det ideellt organiserade kulturlivet” (Kultursamhället, s. 151)

Konkret språkbruk såsom ”starka skäl” varvas med vaga plattityder som exempelvis ”att överväga”. Detta är en fälla som tyvärr genomsyrar kulturpolitikens vokabulär och som vittnar om en ambivalent inställning till offentlighetens förhållande till det ideellt organiserade kulturlivet.

Betänkandet talar fint om det ideellt organiserade kulturlivet och vi vill poängtera att det är bra i sig att den termen faktiskt används. Avsaknaden av konkreta åtgärder innebär dock att i praktiken finns vi – det fria och ideellt organiserade kulturlivet – fortfarande inte med.

Det fria och ideellt organiserade kulturlivets olösta problem i kulturpolitikens verklighet

Det fria och ideellt organiserade kulturlivets infrastrukturer är heterogena och olika behov finns hos olika parter. Gemensamt är dock att dessa infrastrukturer behöver medel för att kunna göra de åtgärder som behövs. Vad en ny kultursamverkansmodell skulle behöva är direktiv som otvetydigt föreskriver att medel ska avsättas till det fria och ideellt organiserade kulturlivet. Därutöver naturligtvis en strategi för att tillse att de som nås är de som är i störst behov – inte bara de som är mest etablerade. Med andra ord: i stället för att tala om att medel *kan* gå till det ideellt organiserade kulturlivet så är det dags att tala om att medel *ska* gå till det ideellt organiserade kulturlivet.

Endast c:a 2/3 av regionerna har sökbara stöd för arrangörer i det fria och ideellt organiserade kulturlivet i form av verksamhetsbidrag; några fler har projektbidrag. Detta innebär inte nödvändigtvis att stöd i praktiken beviljas det fria och ideellt organiserade kulturlivets strukturer, ej heller att stöden når ut där de behövs mest. Vi kan till exempel konstatera att trots att flera av våra medlemsföreningar har regional verksamhet (och dessutom ofta är den enda föreningen i sin region som kontinuerligt verkar inom sitt

konstnärliga fält), så finns det inte en enda förening i vårt förbund som uppbar ett återkommande regionalt stöd.

Även där stöd faktiskt går att söka för det fria och ideellt organiserade kulturlivet hämmas vi och många andra aktörer inom marginaliserade kulturrörelser av tendenser hos bidragsgivare att i första hand sörja för att befintliga bidragsmottagare ska behålla en jämn bidragsnivå, även om detta innebär att få eller inga medel finns kvar för att möta dagens behov hos nya sökande aktörer – den så kallade utlånsningseffekten. En lag om samverkan på kulturområdet behöver adressera och effektivt bemöta utlånsningseffekten, för att uppnå de nationella kulturpolitiska målen om konstnärlig mångfald och breddat deltagande. Detta saknas i betänkandet.

Att verka på regional nivå är i dagsläget svårt för det fria och ideellt organiserade kulturlivet. Det är 21 helt olika regionala strukturer och därmed förutsättningar och villkor för stödstrukturer som möter våra aktörer. Det behövs alltså 21 motparter som på regional nivå kan möta upp för att ens kunna föra dialog. Denna administrativa överbyggnad som möter civilsamhället är inte anpassad för att möta behoven från det fria och ideellt organiserade kulturlivets strukturer. Offentligheten saknar därför adekvata motparter i trenivåmodellen. Föreliggande betänkande saknar förslag på åtgärder mot detta.

Interregionala samarbeten som utgår från det fria och ideellt organiserade kulturlivets initiativ är sällan möjliga att förverkliga då det saknas sådana stödstrukturer. I praktiken måste stöd sökas regionsvis och på helt olika villkor för respektive region. Därmed blir det enda alternativet för att möjliggöra sådan interregional samverkan att möta upp riksförbunden som strukturer. Kulturpolitiken behöver identifiera att precis som att offentligheten behöver strukturer i hela trenivåmodellen för att kunna samverka och fungera så behöver civilsamhällets strukturer också kunna fungera på ett motsvarande sätt för att ha förutsättningar att dels möta upp och samverka, dels för att verka i allmänhet. Betänkandet verkar sakna denna utblick och presenterar inga lösningar på problemen.

Slarvigt språkbruk och kunskapsluckor – kritik mot formuleringar i kapitel 8.1 och 8.2

Vi ser med stor förvåning på ett direkt vulgariserat språkbruk på sidor 181-185. Berörda citat, med fetstilt text för emfas:

”Denna dynamik hindrar inte att det kulturbegrepp som används inom den offentliga kulturpolitiken ibland utesluter det nya, eller till och med kan fungera konserverande på ett negativt sätt. Det är ett faktum som även framhållits i våra samtal att mycket av framför allt **ungdomskulturen** inte alltid ges utrymme i etablerade sammanhang – i sig ett evigt diskussionsämne – och även att det kommersiella kulturlivet ofta bortdefinieras, även om dess förutsättningar i praktiken inte sällan påverkas kraftigt av kulturpolitiska insatser (vilket blev tydligt under pandemin då det ömsesidiga beroendet mellan det offentliga och det privata blev synligt).”

”Sedan går det att diskutera huruvida all gränssättning är ett problem; kulturuttryck som bär sig på kommersiella grunder måste inte ha offentligt stöd och de **ungas anti-etablissemangskultur** mår inte nödvändigtvis bättre av att inrymmas i institutionerna.”

”På **snabbfotade populär- eller subkulturella fält** får blandningen av kulturella influenser många gånger först genomslag. Många av de kulturuttryck som människor som migrerat till Sverige fört med sig har dock även letat sig in på de större kulturinstitutionerna, till exempel i form av ny musik och dramatik, eller scenkonst på främmande språk (till exempel hos Riksteatern). Annan ur denna synvinkel viktig kulturverksamhet bärs upp av ett mångfasetterat föreningsliv av etniskt eller religiöst baserade organisationer som är verksamma på många platser, men särskilt i storstädernas ytterområden. Inte sällan har dessa organisationer offentligt stöd i olika former, även om de ligger utanför kulturpolitiken i snäv mening, till exempel inom ramen för folkbildningen, från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor eller från enskilda kommuner.”

Ovanstående citat från sidor 181-185 behandlar komplexa kulturpolitiska ämnen med omdömeslös användning av otydliga begrepp och argumentation som i sin oklarhet lämnar öppet för problematiska tolkningar och felaktiga associationer. Betänkandet i dess helhet håller betydligt sakligare nivå än detta avsnitt, vilket vi upplever som ytterst ensidigt och som tycks utgå från ett institutionsperspektiv på kulturlivet, något som vi tyvärr alltför ofta stöter på från konservativa strukturer.

Ungdomskultur är ett begrepp som tyvärr ofta används slarvigt och befäster fördomar om kulturuttryck. Vi ser att det finns ytterst få (om ens några) kulturuttryck som *i sig* är avhängiga en ålder. Man kan såklart tala deskriptivt om kulturrörelser som har många unga, samt om statistiska mönster i ungas utövande och konsumtion av kultur, men det finns även tendenser i kulturpolitiken att klassificera vissa kulturuttryck som ungdomskultur och därmed trivialisera och i förekommande fall avfärda dessa som rena ”trender”. Att kultur utövas av många unga utesluter inte att kulturen i sig är åldersövergripande. Att befästa en kultursyn där kulturuttryck felaktigt åldersbetingas är en otjänst såväl för ungdomarna som för kulturuttrycken; i och med denna vanliga förekomst av ett reduktivt sätt att tala om ungdomar och kultur är det desto viktigare att en statlig utredning tar sitt ansvar och är tydlig med definitionerna och resonemangen som följer.

”Antietablissemangskultur” är också ett begrepp som utan vidare förklaring i bästa fall förvirrar och i värsta fall förrirrar. Vad menar utredningen med ”antietablissemangskultur”? Varför talar man endast om ”ungas antietablissemangskultur”? Varför talar man över huvud taget om eventuella antietablissemangskulturer som eventuellt inte mår bra av att inordnas i institutioner? Åter igen blir otydligheten i fel händer och i fel tolkning direkt skadlig. Ur vårt perspektiv ser vi att ord såsom antietablissemangskultur eller det närbesläktade kontrakultur kan användas för att beskriva allt från ”kulturrörelser som *direkt motarbetar* majoritetssamhället” till ”kulturrörelser som *saknar etablering* i majoritetssamhället”. Detta är särskilt bekymmersamt med vår utblick, då vi ser att flera av våra medlemmar arbetar hårt för att få ta del av offentliga stöd och strukturer för att bidra till kulturlivet i allmänhet, men avfärdas då de möts av okunniga eller fördomsfulla handläggare och beslutsfattare som förutsätter att kulturuttryck som ej är etablerade nödvändigtvis står i kontradiktion och *opposition* mot ”etablissemanget” – i sig också en problematisk term.

I vårt arbete för att främja subkulturerna ser vi att ett hinder för inkludering på lika villkor är den kunskapslucka om våra fält som finns i kulturpolitiken. Därför var vi mycket förhoppningsfulla när vi fick delta i samtal med utredare inför denna utredning och vi upplever att vår kontakt där var god, med genuint intresse och nyfikenhet för våra fält och förutsättningar. Även om vi förstår att betänkandet främst lägger fokus på bidragsstrukturer och inte ägnar sig åt att värdera olika kulturfält hade det från vårt

perspektiv funnits ett stort värde i att konstatera att tidigare kultursamverkansmodell inte lyckats möta utmaningar såsom subkulturers inkludering i kulturpolitiken samt adressera förslag på åtgärder.

Något vi ser som mycket märkligt är att ordet ”subkulturer” faktiskt förekommer i betänkandet, men på ett sätt som förvirrar mer än förklarar. Det är inte tydligt huruvida man fortfarande talar om subkulturer när man i samma stycke går in på kulturuttryck som sägs införas av personer som migrerar till Sverige, vilket bara är ett av flera lager av förvirring.

Vidare associeras subkulturer med ord som ”snabbfotade” och ”populär”. Det framgår inte vad författaren till denna del av betänkandet menar med ”snabbfotad” men det är lätt att tolka det som något som har med övergående trender att göra; i vår erfarenhet kan subkulturer lika väl vara kristalliserade rörelser som bibehåller sin essens över årtionden. För de allra flesta som tillhör en subkultur är detta inte en trend eller en fas. Vi möter samma problem i flera regionala kulturplaner, med svepande, otydliga formuleringar där ordet subkultur används direkt okunnigt, utan kontext eller i missvisande kontext – därför måste vi understryka vikten av att de underlag som kommer ligga till grund för framtidens kulturplaner tar ett tydligt grepp om detta. Kunskapen om subkulturer är låg i kulturpolitikens högsta led och kulturpolitikens förmåga att möta subkulturerna blir inte bättre än dess grundförståelse. Här behöver dialog föras med oss som nationell demokratisk företrädare för subkulturerna och därefter kan ett reviderat betänkande bryta ny mark genom att tala om subkulturer på ett sakligt, sakkunnigt vis.

Populärkultur är ett annat mångtydigt begrepp som betänkandet tillämpar utan nödvändig avgränsning och kontext. Det finns minst fyra vanligt förekommande tolkningar av begreppet ”populär” och de beskriver väldigt olika fenomen**. En vanlig missuppfattning är att populärkultur har en talrik publik och är kommersiellt gångbar, vilket ofta leder till att kulturuttryck som anses tillhöra kategorin populärkultur inte erkänns som ett uttryck i behov av offentliga stöd. Sanningen är långt därifrån, det är en ytterst liten andel som kan betraktas som kommersiellt gångbar. Det är därför viktigt att understryka att begreppet populärkultur inte endast omfattar genrer som är ”populära”, i den bemärkelsen, samt att sådant språkbruk som förekommer i betänkandet riskerar att förstärka denna missuppfattning.

Att tala om ”populärkultur” som om det vore en enda genre vore dessutom lika ignorant som att endast tala om jazz, folkmusik, kammarmusik och västerländsk konstmusik under den samlade termen ”finkultur” utan att i tal eller handling visa hänsyn till dessas respektive särarter och egenvärden. Bara inom musikområdet inrymmer begreppet en bredd som innefattar så oerhört olika uttryck som hip-hop, dödsmetall, techno, progrock, schlager, dansband, darkwave, synth och goth. Detta axplock av genreområden har inga konsekventa estetiska gemensamma särdrag – snarare förenas dessa av en kulturpolitisk status: ”populärkultur”, eller även ”pop och rock” som det ibland kallas. Begreppet används med andra ord i kulturpolitiken huvudsakligen för att skilja dessa uttryck från kulturpolitiskt traditionellt etablerade dito.

Om man ska använda detta begrepp är det därför nödvändigt att redogöra för sin definition och syftet med denna. Betänkandet i nuvarande skick gör inte detta.

Vi rekommenderar med eftertryck att samtliga ovan nämnda citat omformuleras och fördjupas. Vi står gärna till utredningens förfogande för konsultation.

** *Anahid Kassabian (1999), "Popular" i Swiss och Horner (utg.): Key Terms in Popular Music and Culture. Malden, MA and Oxford: Blackwell Publishers*

Avslutning

Vi ser inte att betänkandet har uppfyllt sin bärande tanke. Utredningen bör återremitteras mot bakgrund av ovanstående kritik. Vi hoppas att se ett reviderat betänkande framöver som säkerställer det fria och ideellt organiserade kulturlivets reella inkludering i kultursamverkansmodellen, i synnerhet avseende marginaliserade kulturrörelser, samt håller en genomgående ansvarsfull nivå av språkbruk och begreppsdefinitioner som säkerställer att marginaliserade kulturområden inte marginaliseras ytterligare av flagrant okunskap.

Slutligen vill vi skicka med att vi önskar att utredningen rättar stavfel:

”SUB – Riksförbundet För Subkultur” är vårt namn. Det går även bra att skriva ”SUB – Riksförbundet För Subkultur (SUB)” om tillämpligt.